4.

AFBRÝÐISSEMI.

Geta fuglar verið afbrýðissamir?

3 blöð qto. Reykjavík, 15.mai 1942.
+ 3 blöð qto. ódagsett.

Afbrýðisemi.

Inni á fjörðunum, þar sem elfurnar falla til sævar fleiri en ein, fullar af fiski, síldum og silungi, stóð fiskverkunarstöð ein frá höfuðstaði landsins og stendur enn á varp-eynni miklu, [er af] morandi fuglamergð af ýmsu tæi, en einkum þó teistum, kríum, langvíum, lundum og öðrum fuglum. [um margra ára skeið hafði fiskv.st. staðið þarna og] ~~Þar var og jafnan~~ margt manna, [starfsfólk] karla og kvenna að verkum, sama fólkið [oftast] ~~flest~~ árum saman og undi sér [þarna] ~~þar~~ hið besta við fossnið og fuglasöng. Frá [alda öðli] ~~[illegible]~~ og öndverðu hafði fuglalífið á ey þessari verið fjölbreytt mjög og fjölskrúðugt. Uppi á eynni sjálfri mátti jafnvel sjá [og heyra] stelkana lengja, ~~heyra~~ spóann vella og jaðrakarnir [togast á við aðra máltíð í vaðlandi] ~~[illegible]~~, tjaldana nefmælta vöðra um neyðarástand sitt ef ógæftirnar voru svo miklar, að enginn gat á sjó farið vegna langvarandi landsynnings og sunnanáttar, en er upp stytti með sólfarsvindi og útræðum um hádegisbilið og upp úr því, kalla hástöfum til sjófarenda og segja: Á-úra! — Á-úra! Á-úra, sem þeir vissu allir, að var hið sama sem segði hún þeim, að leggja nú út árar sínar (að ára) og róa til fiskjar, því nú væri sjávarbrim hið ákjósanlegasta, enda væri hún nú orðin leið á því, að fá aldrei gorn úr fiski í goggum, lifrarbroddi eða loðnusíli handa sér og ungum sínum. Þarna voru sem sé samankomnir „spáfuglar" þeir og spekingar láðs og lagar, er sæfarendur og sveitabændur létu segja sér áður fyrrum um veðráttuna næstu daga og dægur svo, að í engu skeikaði og voru fuglar þessir engu síður vel að sér í fræðum þessum, en hrafninn, lómurinn, krían og heiðlóurnar, er hvert um sig hefir sína spádóma gefið út af fyrir sig og engum komið til hugar að rengja.

En meðal fiðurfénaðar þessa voru þó fuglahjón ein, er ávallt og æ eftir ár

byggdu kreidur sitt og bjuggu vel um sjad undir hamrastalli einum hæst á eymi og úti vid sjóinn, sem vöktu sérstaka athygli verkafólksins; hátterni sjeirra og heimilissidir voru jafnvel enn eftirtektaverdari en nokkurra hinna: sjad var jafnvel lærdómsrákt og líkast stér, er beet gerist medal vor mannanna og er sjá langt til jafnad og ekki leidum ad líkjast. Fuglahjón sjessi höfdu eignazt sjarna – og ávalt í sama kreidsinn – „börn sín og buru, grafid rætur og muru" um margra ára skeid; björgin var sjar nærtæk mjög og nægileg fyrir sjau sjálf og skyldulid sjeirra. „Börnin" voru ad vísu ung enn sjá, en ódum ad komast á legg, enda var nú svo langt komid fram á vorid, ad sjau voru farin ad tísta og taka undir, hvert med sínu nefi í hinum mikla sjódkóri eyjarinnar, kunningja sinna og ná granna. Foreldrarnir skiftust á um sjad, nætur sem daga, ad afla sjeim fædu og flytja föng í búid. Verkafólkid nid fiskverkunarstödina fylgdist ávalt vel med hátterni sjessara hugljúfu dýra og dádist mjög ad umhyggju sjeirra fyrir ósjálfbjarga ungvidi sjeirra og uppeldi sjess, stér sjad var sörm fyrir mynd. Farsæld heimilis elfsins og fridsemi sjess var andsæ í öllu, ad dánnarverd og unnadsrík, – engu sídur sjött medal „skynlausra dýra" veri!

Já, sjannig gat sjad verid og sjannig var sjad, en sjad hafdi einnig sínar skuggahlidar: „Nýr fugl var kominn í eyna"! „Frúin í húsinn" var búin ad fá sér fridil! Gesturinn nýi fór ad verda henni fylgisspakur og hún einnig honum. Hún sjurfti oftar og oftar „ad fara í bæinn", vera „lengur úti á kvöldin" en venjulegt var, hætt „ad léta eftir kröktunum" og kærdi sig nú kollótta, stött sjeir emjudu og veinudu af hungri og hirduleysinn sjóc öllu sem á sjeim var, en sjó kastadi nú tálfunum, er sjeir hittust, húsbóndinn og hinn hardlyndi fridill „konu" hans: sjeir flugust á, reittu fidur og fjadrir hvor af ödrum og gengu bláir og blódugir af hólminum. Atremmer sjeirra endurtöktust hvad eftir annad, áflagin hördundu med degi

hverjum, aðferðum að heimilum hætti með öllu, umhyggjan fyrir þeim og hinum ósjálfbjarga ungviði fór út um þúfur. Heimilið var í upplausn!

Viðureign hins föðursins og hins herskáa friðils, endaði með því, að hinn umhyggjusami faðir velktist úr hreiðrinu, lamaður mjög og lúbarinn nær dauða en lífi; en „maddaman" fór með friðli sínum eitthvað út í buskann og sást þar aldrei framar. „Börn" sín skildi hún eftir í hreiðri sínu og hrundu þau nú niður sem hráviði hvert af öðru, veslaðust upp og dóu úr hungri og kvölum. — Heimilið lagðist í auðn og „hinir fuglarnir" hafa fengið svo mikla skömm á staði þessum, að þeim hefir eigi þótt ráðlegt fyrir sig að byggja þar hreiður sín síðan. —

En hvernig er það annars? Er þetta nokkuð ólíkt því sem það, er nú tíðkast meðal vor mannanna? — Það getur varla verið, því þeir eru skynsemi gæddar verur, fullir kærleika, lærðir og leiknir í trúar- og siðferðismálum öllum, en hér voru það að eins „skynlausar skepnur", sem áttust við. Spyrjið lögregluna, barnaverndarnefndina og aðra þá er hnútum þessum eru kunnugastir um heimilislíf foreldranna sumra hér í höfuðstaðnum, um mæðurnar, friðlana, að ógleymdum stjúpmæðrunum gagnvart börnum sínum og þeim, er þær eiga að ganga í móðurstað. — Til eru skýrslur um ýmislegt af þessu tæi, sem sjálfsagt er að birta almenningi þótt síðar verði; Skýrslur þessar mundu þykja fróðlegar nokkuð og furðulegar og þær væri ekki hægt að rengja

Reykjavík 15. mai 1942.

[illegible]

Tímundir ósabotnum, þar sem lítil og loguter Carelfan fellur til sævar, full af silungi og sílum frá smátjörnum mörgum, ~~[illegible]~~ á heidunum þar fyrir ofan, er ey ein allstór, morandi af fuglamergd, einkum ódarfugli og ödrum strandabúum, svo sem teistum, tildrum, lundum og „próföstum", en þar má og einnig sjá jadrakarnid tvogazt á vid ánamadkinn á nýslegnu vallendis-engium, heyra stelkinn dengja, spóann vella og fóelluna, nefmalta mjög, nöldra um þad, hversu þeir, sem sjóinn stunda, fara seint á fætur, er hún segir: „Á-vra, -Á-vra, -Á-vra!" en þad eru hvatningar-ord hennar um þad, ad nú skuli þeir ára báta sína og róa til fiskjar, þór nú sé gott sjóvedur komid eda á vændum, sálfarsvindurinn sé þegar farinn ad létta upp sæurgri sumarþokunni á hafi úti, og hin svalandi útrona búin ad lyfta kerlingavellunni langt upp yfir ~~fjöllin~~ hæstu fjöll og hnjúka, svo, ad nú dugi þeim eigi ad dorma lengur, heldur „draga sig eftir björginni".

Frá alda ödli og öndverdu hefir ey þessi verid varp-ey hin bezta, fuglalífid þar eitt hid fjölskrúdugasta sem þekkst hefir hér vid strendur landsins, þar hafa verid og eru enn saman komnir stærstu „spáfuglar" og mestu spekingar láds og lagar, er segja sveitabændum og sæfarendum til um þad, svo engu skeikar, hvernig vedráttan verdi næstu dagar og daga. Eda hver mundi vilja bjóda þeim út til samkeppni á frædum þessum, hrafninum, krúnum, lóminum?

En á ey þessari eru og margir ádrir, fagrir fuglar og furdu mismunandi ad líti og lögun: Teistur og tildrur, lundi og „prófastur", auk sandlóu, sendlinga, skarfa og skúma.

Medal ~~[illegible]~~ þessara kynja mun þad hafa verid, þótt eigi sé þess

til þeirra

hinhverru

getið hér, af sérstökum ástæðum, hvers konar fólk var, er fuglakjöt eina höfðu átt fyrir hversdags fæðu um mörg undanfarin ár, eigandi fyrir börnum sínum, gráfíð vetur og mörg, eins og gerist nærlendis, einkum hinna síðari og hafði „hinn almenni vanhagur“ en mikið hafi við fyrstu vetrarnæturstaðinn fyrir á einni, veikt kjörum flestra sérstaka athygli sína um mörg ár, enda á umliðnum árum fyrir eigin afskiptum sínum og upplýsingum. Sem höfðu sýð, að kjörum þessi stöfuðust á mörgum sem aðra af öllu meiðandi sinnuleysi, vanda yfir veitandi þess alls og vöxtum, mest þó af því var fólk mikið á ferð. Það var einn og hver gerist nærlendis, mannamun, og þá var nú ekkert réðum að kölluðu: Heimilisfriðurinn, ánægjan og hin óstríðna samúð var sönn fyrirmynd í hvívetna, jafnvel heima, en þó enn fremur stuðningsmönnum, en dýrgripi „stuðlanna sterkustu“. Þótt svo illa gömlu fólki gerist um þau, og það valdi heima mikið böli en vera kynni, eða getu þó kjörin verið skárri vegna fyrir þessa mannmörgu, eða kæti gjöf og ölls, þótt eigi sé hið sama heima á öllum stöðum í samræmi við eigin athafnir og vinnu, sem með sumum þjóðum getur oft grimmdar, hardýðgi og heiftarfullrar ásetni, yfirgangssemi og ístyglishátterni, alvarlegu og með annara dýra. Hitt er fjölbreyttara, að meðal þjóðanna megi sinni fjöst mörkin óbrýðissemi, ástleitni og ótrúlyndis, en þó enn fleiri dæmi, og hér er ekki farið.

Þótt fuglakjöt þessi hafði búið við hina beztu kjör heimilisföngum mörg ár og engum kjörum í fyrri verið, var svo við vorið, að „nýr fugl var kominn í eyjuna. Fáum í húsum hafði fengið sér friðil! Hún fór oftar „á Völlinn“ en áður hafði verið venja hennar, fyrr hún hafði verið heimilisvistum með öðrum og áður en varði nú var hún „langur úti“ á Völlinn og lítið fyrir en áður, og lét nú „vanda“ sinn sjá um heimilið, hirða um skepnur og koma heim á kvöld. Það fékk sjálft, að fæðan gat hann eigi annað enn og hennar fór að verða heimilunum kalda gesti, friðlausu, hardla hardýðgislegar gagnvart

5. AFBRÝÐISSEMI OG ÓTRYGGLYNDI.
3 blöð qto. Merkt: J.

6.

sér og börnum hans, enda fór mé fridillinn ad gerast arvid nærgönguel
vid „konu" hans, fylgja henni út og inn og hvert sem hún fór, enda sýndi
sig ssad brátt, ad „ssann er hægt ad lokka, sem lj úfur mill eftir brokku".
Húsfadirinn vildi eigi ssola ssetta lengur og ssad lenti brátt í rifrildi milli
hans og fridilsinn; ssér flugust á, tætta fidur og sjadrir hvor af ödrum, gengu
bláir og blódugir af hólminum, en „börnin" veinudu af hungri og hirdu leysi,
ssér mé mátti „maddaman" ekki vera ad sinna ssein lengur: Hússtrank
af heimilinn med fridli sínum og hefir eigi sést ssar sídan. Börnin og fadirinn
ssérra lágu öll í einni kös – örend –, er ad sar komid nokkrum viksum seinna.

— a —

ssad er alls eigi sársaukalaust ad verda ad segja ssessa sorglegu sögu, ssótt um „ohyn-
lausar skessnur" sé, en sorglegra vdri ssad ssó, ef hana mætti segja og ssad med engu
minni sannindum og jafnvel enn átakanlegri um foreldri mannanna barna, heimilli
lífssérra og hátterni, ad ég eigi tali um mædurnar ejálfar útaf fyrir sig eda ssá
stjússmædurnar ýmsar, sem oft hefir verid nidbrugdid ádur og engu enn betri
mé en ssá, fullar hardnostju, heimsku og heiftar gagnvart stjússbörnum sín-
um, og jafnframt heigulshætti födurssérra.